

II. S. 195). Hun var Datter af den navnkundige kgl. Historiograph Mag. Hans Svane i Ribe og Marine Sørensdatter Stage, og hendes Datter *Ingeborg Friis* var saaledes Sødskendebarn ikke blot af Erkebiskop Hans Svane, men ogsaa af Biskop Ludvig Munthes ældre Broder, Lector i Lund M. Arnold Hansen Munthes Hustru Dorothea Jensdatter Svane. Dette vilde ogsaa passe særdeles godt, idet Munthes Hustru ved sin Vielse i Lund 1624 vilde kunne være c. 19 Aar gammel og hos sit Sødskendebarn Arnold Munthes Hustru i Lund have gjort Bekjendtskab med sin senere Mand.

Otte Emmiksøn den onde til Stensgaard.

Af Dr. phil. **Gustav Bang.**

Der hviler over den danske Adel i det 16. Aarhundrede en sælsom og fængslende Kolorit med skarpe Kontraster; stærke Farver skærer mod hverandre; blændende Lys og dybe Skygger ligger brat Side om Side. Man kan betragte Standen ud fra hvilket Synspunkt man vil, de stærke Modsætninger vil være tydelige nok; mest falder de dog maaske i Øjnene, naar man betragter Adelen rent personalhistorisk eller, om man vil, personalpsykologisk, naar man søger at lære de Mennesker at kende, hvoraf den bestod. Thi det er et rigt Galleri af brogede Figurer, man da vandrer igennem. Der er de ædeltbaarne Skikkelser, hvis Skjold var uden Plet og Lyde, og hvis Navn ingen tager i sin Mund uden udelt Respekt; der er de „sammensatte Nature“ af mangfoldige stærkt varierende Afskygninger, stundom helt kamæleonagtig skiftende Figurer, hvis sande Farve ingen ret kan fastslaa, hvis sande Natur ingen ret kan trænge til Bunds i; og saa er der endelig en Række mørke Skikkelser, om hvilke der kendes meget ondt, og som ingen Historiker ved et eneste godt Ord at sige om.

Til de sidste hører den Mand, hvis Navn staar over disse

Blade. I Samtidens Øjne var han en stempet Mand, og Eftertiden har ikke fremdraget noget Træk, som gør hans Billed lysere. Raa og brutal, grisk og ondskabsfuld, saaledes viser Kilderne os ham, og over hans Endeligt falder der et grelt Lys, som lader os ane Dybder af huslig Elendighed i hans ægteskabelige Liv.

Han hører ikke til de Skikkelser, hvis Liv og Karakter man med nogen Glæde fordyber sig i. Ingen Sympathi opstaar der i én, og heller ikke den Forstaaelsens Glæde, som fødes, naar man udreder forviklede Traade i et Menneskes Sjæleliv. Ingen lyse, livlige Farver, ingen interessante Farvekombinationer, bare sort i sort.

Men Studier over Mænd af hans Kaliber maa og skal gøres, hvis man vil forstaa den danske Renæssanceadel. Thi indenfor den hører Otte Emmiksøn ligesaavel hjemme som Herluf Trolle og Peder Oxe, og det er et Spørgsmaal, hvem af de 3 Mænd der var Repræsentant for den talrigste Gruppe Adelsmænd. Der er stærkt med Lys og stærkt med Skygge i det Helhedsbillede, den gamle Adel frembyder, og den, som kun fæster sit Blik paa Eliten, hans Opfattelse bliver falsk; de mørke Sider maa studeres saavel som de lyse, om Billedet skal blive korrekt.

Slægten Emmiksøn er af slesvigsk Herkomst, men allerede et godt Stykke tilbage i Middelalderen havde den giftet sig ind i rent danske Slægter og erhvervet sig Godser indenfor det egentlige Danmark baade i Jylland og Fyen¹⁾. Helt akklimatiseret blev den næppe nogensinde; selv de Grene af Slægten, der ikke ejede Godser Syd for Kongeaaen, valgte sig hyppig Hustruer blandt de holstenske Adelsdamer; men i det hele taget kan den dog nok regnes under ét med den i snævrere Forstand danske Adel.

At give nogen Fælleskarakteristik af Slægten er næppe muligt. Der er de Slægter, som man kan danne sig Helhedsbilleder af; hos hvilke man kan se de samme enten fysiske eller psykiske

¹⁾ Adelsaarbogen IX S. 112 ff; hvad der i det følgende angives uden Citat, er hentet herfra eller fra de her citerede Skrifter.!

Ejendommeligheder gaa igen gennem en længere Række Generationer og i vidt spaltede Linjer. Sligt kan ikke gøres ved en Lavadelsslægt som denne. Her kender man kun spredte Data, en Dødsdag hist og et Godskøb her, og det er ikke muligt at danne et Hele derudaf.

Det lidet, man ved om de Medlemmer af Slægten, der stod Otte nærmest, taler iøvrigt ikke til deres Fordel. Faderen Anders Emmiksøn til Stensgaard, „den gamle“ kaldet i Modsætning til en Brodersøn af samme Navn¹⁾, var gentagne Gange i Konflikt med Loven. I Aaret 1548 viste det sig saaledes, at han i en Retssag havde produceret falske Breve; 7 Aar efter blev han dømt for paa Herredstinget at have brugt ærerørige Ord mod Kongen og mod Axel Urne; for at gaa fri for Straf maatte han forpligte sig til at drage lige hjem til Stensgaard og der at forblive og ikke forlade Gaardens Mark og ret Vej til Kirken og ikke besøge nogen Forsamling eller Landemode, under 4000 rhinske Gyldens Bøde; senere blev han dog fritaget for denne Forpligtelse. Ogsaa Otte Emmiksøns Søstre var efter det at dømme, man kender til dem, begavede med mindre elskværdige Egenskaber²⁾.

En vis Stridslyst og en vis Hensynsløshed i Valget af Midler synes at have været Karaktermærker for i hvert Fald den Del af Slægten, der levede paa Stensgaard — som vel for de fleste af Datidens Slægter --, men hertil kom en stedse rislende Ufredens Kilde, som gennem lange Aarrækker oprev Sindene og holdt Blodet i Kog. Det er næsten en Selvfølge, at det var Gods, det drejede sig om. I Aaret 1493 havde Otte Emmiksøns Bedstefader af samme Navn købt den gamle Herregaard Stensgaard i Salling Herred, en Milsvej Nordvest for Faaborg, af Joakim Reventlov til Søbo, med hvis Datter Agnete hans Søn Anders senere blev gift. Dengang havde Gaarden i længere Tid ikke været beboet af sine Ejere, Stykker af Hovedgaardsmarken havde været lejet ud til Bønder, og der synes i det hele at have været en

¹⁾ Personalh. T. I. S. 124, Anm. 2.

²⁾ Meidell: Billeätten II. I., S. 500—501; forskellige Breve i Fyenske Tegnelser.

Del Uorden tilstede i Forholdene. Da saa Slægten Emmiksøn havde overtaget Gaarden, opstod der den Formodning hos den — den være nu grundet eller ugrundet, — at der var kommet en Del Jord bort fra Gaarden, som havde ligget til den og med Rette burde at ligge til den endnu. At genvinde, hvad der var tabt, blev Hovedmaalet for Anders's og Ottes Bestræbelser, og det førte til Trætte paa Trætte med Naboerne, baade af Bondestand og af Adel, Trætter, der førtes med hele den stædige Staaen paa sin Ret, som man saa ofte træffer paa hos Datidens Adel¹⁾. — Man forstaar, hvordan en saadan bestandig Grænsekrig kan have gydt Olje i Ilden, kan have hjulpet Brutalitet og Underfundighed frem, og man forstaar, hvilket Resultat der maatte komme, naar Dispositionerne var saa stærke, som de sikkert har været hos Otte Emmiksøn Anders's Søn til Stensgaard.

— I Aaret 1566 døde hans Fader, og Moderen Agnete fulgte to Aar efter sin Mand i Graven. I Svaninge Kirke findes en Ligsten over Ægteparret, rejst i 1583 af Døtrene Margrete og Magdalene; mærkeligt er det, at ikke Sønnen har gjort det; det kunde tyde paa et mindre godt Forhold mellem Forældre og Søn, men er vel for svagt et Indicium til at bygge noget paa.

Da Otte Emmiksøn blev Herre paa Stensgaard, var han 35 Aar gammel. Hvad man kender til hans Skæbne forud for den Tid, er omtrent lig Nul. Han synes at have deltaget i Syvaarskrigen og at være blevet saaret²⁾ i Svarteraaslaget; ikke engang dette er imidlertid ubestridelig sikkert; det er ikke umuligt, at Efterretningerne herom gælder hans Fætter Otte Emmiksøn Movrids's Søn til Refsø.

Ogsaa i de nærmest følgende Aar er der nogenledes stille om hans Navn; han fører nogle mindre Processer; han faar nogle mindre Forleninger; men der sker lidet, som i særlig Grad egner sig til at kaste Lys over ham som Menneske, — og hvad

¹⁾ Ifølge Aktstykker i Hvedholms Arkiv, velvillig refererede mig af Lærer S. Jørgensen i Kistrup.

²⁾ I den danske Tekst af en Fortegnelse over de faldne og saarede omtales han som „skøt“, i den tyske som „verwundet“; Danske Mag. 3. II. S. 95.

der her er Maalet, er ikke at skrive en udtømmende Biografi af Manden, men at tegne et Billede af hans Karakter og igennem det at søge typisk Udtryk for de mørke Adelsmandsskikkelser.

Efterhaanden kom han imidlertid ind paa en rig og energisk Virksomhed, som gav ham Lejlighed til i vid Maalestok at udfolde sine Evner. Trætte paa Trætte førte han med Slægt og Naboer, og bestandig blev der klaget over ham. Og med god Grund, saavidt man kan se. Ganske vist kender vi hyppig kun den ene Parts, Modpartens Fremstilling af Sagerne, men lad nu ogsaa være, at der heri er set ensidig paa hans Adfærd og sat lidt vel stærke Farver paa, saa peger dog alle Beretningerne i en og samme Retning; de viser ham fra den hensynsløse, brutale Side, de viser ham som en lidenskabelig, voldsom og trættekær Mand, grisk efter Gods og ikke nøjeregnende med, hvilke Midler han valgte, ubehersket til det yderste, naar Vreden kom op i ham.

Vi skal ikke følge disse Sager i deres Enkeltheder, men vi vil vælge nogle Eksempler, som egner sig til at karakterisere ham, og vi vil, hvor Forholdene tillader det, give Ordet til Samtiden selv, lade de samtidige Kilder fortælle, hvad de ved om ham som Menneske.

I Aaret 1583 var hans to ugifte Søstre Margrete og Magdalene blevet forlenede med Vissenbjerg Birk i Odense Herred. Den 8. Marts 1585 døde saa Søsteren Margrete, og ikke 14 Dage efter, den 21 Marts, udstedte Kongen paa Kronborg en Skrivelse¹⁾ til Otte Emmiksøn, der begynder saaledes: „Vid, at din Søster, os elskelige Jomfru Magdalene Emmiksdatter, haver underdanigst ladet give os tilkende og sig beklaget, hvorledes at efter Gud allermægtigste haver kaldet begges eders Søster fra dette for-gængeligt, skal du være inddraget udi vor Gaard udi Vissenbjerg Birk og uden Lov og Ret og eders fælles Venners Underhandling og Overværelse voldeligen taget og afført noget det Gods, hende haver tilhørt og eder begge til Arv efterladt, og skal have forseglet Kister og Skrin, hvorudinden var liggendes begges deres

¹⁾ Fyenske Tegnelse.

Bo, Boskab og Gods, som de udi Fællede havde og samlet have, dermed hun mener sig at være sket af dig Forkort, og underdanigst begæret, vi vilde naadigst lade have derudi Indseende og hende haandhæve, at hun ikke udi saa Maade uden Lov og Ret med Vælde eller Modvilje skulde uforrettes.“ Brevet ender med en kraftig Opfordring til Otte Emmiksøn om at ændre sin Adfærd.

Et Par Maaneder efter, den 7. Juni, udstedtes et nyt Kongebrev til Lavrids Brokkenhus, der var Lensmand paa Nyborg, under hvilket Len Salling Herred hørte¹⁾; det viser os Otte Emmiksøn fra den proceslystne, stridbare Side. Det lyder: „Hvad disse Brevvisere Mikkell Ravn, Byfoged udi vor Købstad Faaborg, og Tyge Nielsen, Herredsfoged udi Salling Herred, have underdanigst til os suppliceret, beklagendes, hvorledes at de af adskillige unødige Trætter, som os elsk. Otte Emmiksøn til Stensgaard, vor Mand og Tjener, skal føre, fast meget besværges og for dennem tit og ofte stævnes til Landsting til stor Omkostning, og naar de dog kvit findes, skal de ingen Opretning kunne bekomme; naar de og dennem udi saadanne hans Sager kunne forse og blive tilfundne hannem at give Kost og Tæring, skal de uden al Naade derfor forfølges og paa det yderste strænges med dennem, saa for slig og anden hans Tribulering ikke kunne blive ved samme deres Kald, men nødes baade deres Tjeneste, saa og Hus, Hustru og Børn at overgive; saadan deres Klage haver du af indelukte Supplikatser videre at forfare; og efterdi det er der udi Lenet, og du dennem paa vore Vegne haver udi Forbed²⁾ og Forsvar, da bede vi dig og ville, at du paa vore Vegne dennem udi deres betroet Bestilling haandhæver og forsvarer, som det sig bør, saa de dennem ikke skulle have at beklage med Uret besværget.“

Nogle Kongebreve fra 1588 og 1589 giver os et Indblik i Forholdet mellem Otte Emmiksøn og hans Bønder. Det var selvfølgelig ikke det bedste; en Mand med hans Natur kan van-

¹⁾ Fyenske Tegnelser.

²⁾ D. v. s. Værge, Forsvar.

skelig tænkes at have vist nogen Humanitet i Forholdet til sine undergivne; de har for ham næppe været stort andet end Udbytningsobjekter, som han kunde behandle, paa hvad Vis han vilde. Otte Emmiksøn havde et lille Len, Biskopstorp i Vindinge Herred. Den 4. November 1588 udgik der Befaling¹⁾ til Absalon Gøje, Lavrids Brokkenhus og Axel Brahe, at efterdi „denne Brevviser, Mads Havgaard udi Biskopstorp i vort Land Fyen haver til os suppliceret og underdanigst ladet give tilkende, hvorledes os elsk. Otte Emmiksøn til Stensgaard, vor Mand og Tjener, som med den Gaard, han forlenet er, skal for en fast ringe Sag have ladet hannem forfølge og endelig udvise af sin Gaard, med Vold og Fængsel gjort hannem og hans Tjenestefolk megen Overlast, over det, han ellers skal hannem saa vel som flere, han med forlent, [i] adskillige Maader have besværet og med nye Paalæg beladet, med Jagthunde at opføde, med Gæs at holde, med Overmaal paa Malt, med Foder-Øksne at føde, som I af hans hosliggende Supplikats haver videre at forfare,“ skulde de forhøre de to Parter og, hvis de ikke kunde bringe dem til Enighed, indgive en korrekt Fremstilling af Sagen til Regeringsraadet, som da vilde dømme deri, hvad tilbørligt og ret var. Sagen blev nu bilagt, men blussede hurtig op igen, idet Otte Emmiksøn ikke holdt Forligskontrakten, og der kom nye Tvistepunkter til af forskellig Art; Otte Emmiksøn gik endog saa vidt i sin Voldsomhed, at han „slog og ilde medfarede Mads Havgaards Bud, der forkyndte ham en Stævning“. Et Kongebrev af 22. Oktober 1589²⁾ taler ham strengt til Rette for hans „ukristelige“ Adfærd mod Bønderne og truer med Lenets Fortabelse.

Den 31. Juli 1590 paadømtes en Sag, som i endnu højere Grad vidner om Otte Emmiksøns Voldsomhed; det var hans bekendte Overfald paa Fru Karen Bryskes Foged. Karen Bryske Gertsdatter (født 1542, død 1612) var siden 1587 Enke efter Iver Lunge. Hun ejede Østrupgaard, som var Nabogaard til Stensgaard, og ind under hvilken Slægten Emmiksøn mente, at

¹⁾ Fyenske Tegnelser.

²⁾ Fyenske Tegnelser.

Dele af Stensgaards Jord med Urette var kommen. Striden med Familien Lunge var den røde Traad i Familien Emmiksons Gods-politik, og paa hvilken Side nu Retten end har været — det er umuligt at afgøre det, da de Dokumenter, der kunde oplyse os herom, kun er bevarede meget fragmentarisk, — Forholdet voldte megen Bitterhed og gav Anledning til mange Chikanerier fra begge Sider. Nu havde Fru Karen en Foged, der hed Jens Jørgensen, i hvem Otte Emmikson saa sin Hovedmodstander, som ophidsede Fru Karen imod ham. Særlig var der en Ting, som havde gjort Otte forbitret paa Fogeden; han havde „for nogen Tid forleden indgrøftet noget af hans Ejendom, hvorudover forskrevne Fru Karen haver hannem udi adskillige Maader Trætte paaført, hvilket han formente forskrevne Jens Jørgensen at have været Aarsag til.“ Saa hændte det den 24. April 1590, da Jens Jørgensen kom agende „paa sin rette farende Thingvej“ for at begive sig til Landstthinget i Fru Karens Ærende, at Otte Emmikson, der ogsaa var til Vogns, indhentede ham. „Og som Otte kom jævne Jens Jørgensen, da vigte Jens af Vejen vesten hannem med sin Vogn ud paa Ageren, saa sprang baade Jens og den, som kørte for hannem, af Vognen hver ved sin Side og løbe neder ad en Agerrende, i det samme skød Otte efter Jens Jørgensen og rakte¹⁾ hannem i det ene Laar.“ Saaledes fremstilledes Sagen af flere Vidner, og Otte selv benægtede ikke, at det var gaaet saaledes til; kun paastod han, at han allerede tidligere havde advaret Jens Jørgensen og givet ham tilkende, „at hans Modvillighed, han imod hannem beviste, skulde han visseligen fortryde, og hvor han hannem overkom, skulde han formode sig ondt af hannem, han vilde i lige Maade det samme af hannem sig tilforse;“ men da Jens „ved sin højeste Helgens Ed“ benægtede nogensinde at have modtaget en saadan Advarsel, tog han ikke til Genmæle herimod. Kongens og Rigsraadets Dom gik Otte Emmikson imod; han havde gjort Uret og burde at stande til Rette derfor²⁾. Saavidt man kan se, har han som Følge

¹⁾ D. v. s. traf.

²⁾ Kolderup Rosenvinge: Gamle danske Domme, IV, S. 202—07.

af denne Dom maattet indgaa paa en lignende Forpligtelse som tidligere hans Fader: ikke at forlade Stensgaard. I Lisbet Bryskes Slægtebog¹⁾ hedder det om ham: „Han var bestrikket i nogle Aar, maatte ikke komme uden sin Gaard Stensgaard, for han skød²⁾ fru Karen Bryskes Foged;“ i et Kongebrev af 4. Juli 1593³⁾ omtales det ogsaa, at han ikke kan paatage sig Værgemaal for sin Søsterdatter Fru Anne Tidemand „formedelst den Bestrikning, han er udi.“

Om Otte Emmiksøn har siddet i Stuearrest til sin Dødedag, eller om „Bestrikningen“ er blevet hævet forinden, vides ikke; men vist er det, at han ikke blev mygere derved. Der var kun gaaet faa Maaneder efter Dommen, før han modtog et nyt Dommedagsbrev fra Kongen⁴⁾: „Vid, at efterat os elsk. Peder Bille til Hostrup vor Mand og Tjener saavelsom og flere vore Undersaatter af Adel og andre, baade vore og deres Tjenere, have nu været her hos os og dennem en Part med Thingsvidne, en Part og udi deres Supplikats underdanigst højlig beklaget, over hvis Overlast og Besværing dennem af dig udi adskillige Maader skal vederfares, at du ikke holder dine Gærder om dine Enemærker ved Magt, endog du baade til Herredsting og Lands-thing skal være tildømt samme Gærder ved Lige og Magt at holde, imod hvilke forskrevne Herredsthings- og Landsthingsdomme du samme dine Gærder skal lade nederfalde og ligge øde og derved indtager dennem deres Fæ og Kvæg, som for dine egne Gærders Brøsts Skyld indkomme udi samme dine Enemærker og Marker, og dennem samme deres Kvæg udi 5 eller 6 Uger forholder for, saa de det hverken for Korn eller Penning eller anden Del kunne igen udbekomme, førend det er forhungret og forsmægtet og klart fordærvet; dertilmed skal du endog ved dine egne Tjenere og Folk lade indtage deres Fæ og

¹⁾ Eksemplaret i d. kgl. Bibl. gl. kgl. Sml. Fol. 1085.

²⁾ Som ovenfor sagt, blev Jens Jørgensøn kun saaret, ikke dræbt; i Stedet for „skød“ bør da læses „skød paa“; Fejlen er oftere blevet gentaget, selv i helt moderne Værker, saaledes af Meidell i Billeættens Historie, II. I, S. 498.

³⁾ Jyske Tegnelse.

⁴⁾ Af 19. November 1590, Fyenske Tegn.

Kvæg paa deres egne Marker, hvor de og have deres Lod og Del paa saavel som du, og dennem derfor paa det højeste skatter, deres Fæ formægter og udi mange adskillige Maader uforretter, eftersom vi en Del af forbemeldte deres Vidne, en Part og af indelukte Supplikater have kunnet forfare; da endog vi tit og ofte tilforn dig have tilskrevet og advaret, at du fra saadanne modvillige Gerninger skulde afstaa og dig dennem entholde, saa formærke vi dog daglig, at saadan vor Skrivelse hos dig ingen Stade eller Rum at have, men du endnu ydermere udi samme din Modvilje at fare frem, hvorfor vi hermed bede dig og strengeligen og alvorligen byde og befale, at du dig herefter saadan Modvilje og Overlast imod nogen vore Undersaatter enten af Adel eller nogle vore, Kronens egne, eller og deres Bønder og Tjenere enten selv eller ved dine Folk og Tjenere at lade øve og bruge, aldeles entholder og det afskaffer, saafremt vi ikke skulle tænke til de Middel og Raad, ved hvilke saadan Modvilje endelig kan afskaffes og vore Undersaatter for Uret og Overlast haandhæves og beskyttes, og at du straks uden al Forhaling lader forskrevne Peder Bille eller og hvilke andre, du haver ladet tage noget Fæ og Kvæg ind for, igen bekomme alt hvis Kvæg du for dennem udi saa Maade haver indtaget og udi saa lang Tid forholder for, saa de dermed kunde være uden Skade og vi éngang for alle for saadanne mangfoldige og adskillige Klagemaal over dig maatte være og blive forskaanet.“ — Otte Emmiksøn gjorde Indvendinger imod denne Beskyldning og benægtede, at Sagen hang saaledes sammen, hvorfor Kongen under 30. November¹⁾ nedsatte en Kommission, der nærmere skulde undersøge begge Parter Paastande.

Ogsaa i de følgende Aar optræder Otte Emmiksøn Gang paa Gang som Part i Sager, der alle mere eller mindre viser ham fra den krakilske, trættelystne Side²⁾. Vi skal imidlertid ikke gaa ind paa dem her; de Eksempler, vi allerede har frem-

¹⁾ Kongebrev i Fyenske Tegn.

²⁾ Se saaledes Kongebreve af 1592 ²²/₈, 1593 ¹⁵/₆ og ⁵/₁₂, 1594 ¹/₂, ²³/₂ og ²⁹/₇ (2 Breve), 1595 ¹⁸/₆ i Fyenske Tegn.

draget, er fuldstændig tilstrækkelige til at give os et Billede af Manden.

Billedet er mørkt. Det er ikke saaledes, at der ikke hos andre af Tidens Adelsmænd kan findes endog ret talrige Sidestykker til de Egenskaber, Otte Emmiksøn har vist sig at være i Besiddelse af, men de er hos ham tilstede i en mere ondartet Skikkelse end den, hvori man hyppigst møder dem. Godskære ud over alle Grænser har vistnok de fleste af hans Standsfæller været, men det var dog vel de færreste, som umiddelbart efter en Søsters Død vilde drage til hendes Hjem og dér trodse Lov og Ret i den Grad, at en anden Søster maatte henvende sig til Kongen om Beskærmelse. At tage Naboers Kvæg op, naar det kom ind paa éns Mark, var selvfølgelig lovligt, og der har vel været mangan én, som har spekuleret saa smaat i den Fordel, der var at vinde derved; men naar Otte Emmiksøn tog Kvæg op og ikke vilde udlevere det igen, før det var udsultet og ødelagt, da faar man det Indtryk, at det var Ondsindethed, der var hans Bevæggrund, Lyst til at ærgre og skade sine Naboer. At han var havesyg og brutal i højeste Grad, lader Kilderne ingen Tvivl tilbage om, men der viser sig ogsaa et Træk, som er endnu uhyggeligere: en vis lurende, skadefro Ondskab. Der er i Kilderne meget, som bekræfter, intet, som staar i Modstrid med den Dom, som Lisbet Bryske et halvt Aarhundrede senere fældede over ham: „Han var meget ond og ugudelig.“

Otte Emmiksøn var en ældre Mand, ikke mindre end 62 Aar gammel, da han den 6. September 1593¹⁾, altsaa rimeligvis under sit Internat paa Stensgaard, holdt Bryllup med en holstensk Adelsdame, Dorte Mikkelsdatter Hesten. Hun var hans tredje Hustru. Han havde første Gang været gift med Anne Bille, Jens Rotfelds Enke, der, efter hvad man kan formode, var mindst 30 Aar ældre end han²⁾; det har da vel næppe været et „Inklinationsparti“ fra hans Side. Hun var død i 1574, og et Par Aar efter, i Marts 1576, havde han ægtet en holstensk

¹⁾ Ejler Brokkenhus's Kalenderantegn. i Fyenske Saml. VI, S. 403—04.

²⁾ Smlgn. Møllerup: Billeættens Historie, I, S. 381.

Jomfru, Dorte Pogwisch, der døde den 29. September 1586¹⁾. I nogle Aar havde han derefter levet som Enkemand; hvordan hans sædelige Vandel i denne Tid har været, vides ikke; der omtales en „Jomfru paa Gaarden, Jomfru Karine Rytters“²⁾, men om hun har været der i Egenskab af Husholderske, eller har staaet i et intimere Forhold til ham, forlyder der intet om.

I 1593 indgik han som sagt sit tredje Ægteskab med Dorte Hesten, Enke efter Andreas Ranzau til Salzau. Hun har næppe været nogen synderlig elskværdig Dame; Biskop Jakob Madsøn karakteriserer hende som „pessima mulier“, „en saare slet Kvinde“³⁾, og en Gældssag, der tilfældig er kommet til vor Kundskab, viser hende heller ikke i et fordelagtigt Lys. En holstensk Adelsmand, Didrik Høicken⁴⁾ var gaaet i Kavtion for hende for en Sum Penge, som han havde maattet betale; under sine Fordringer om Erstatning blev han Gang efter Gang holdt hen af Fru Dorte, saa Kongen omsider⁵⁾ blev nødt til at skrive til Otte Emmiksøn, „eftordi forskrevne Fru Dorete Heiste nu er udi din Vold og er din Hustru“, at han skulde forfare Lejligheden og betænke, „hvad udi sig selv kristeligt, oprigtigt og ret er,“ og siden holde Didrik Høicken skadesløs.

Om Forholdet mellem Ægtefællerne har vi kun een direkte Oplysning; det er Lisbet Bryskes Ord⁶⁾: „han var saa ond med hende, som han var ved alle sine Fruer.“ Men der er et indirekte Vidnesbyrd, som taler endnu stærkere og uhyggeligere; det er Historien om Otte Emmiksøns Endeligt.

Hermed forholder det sig saaledes:

Den 5. Juli 1594 om Morgenens mellem 4 og 5 kom Kokken

¹⁾ Naar Grundtvig i sin Udgave af Ejler Brokkenhus's Kalenderantegnelser (anf. St. S. 357, Anm. 3) kalder den her nævnte „Fru Dorte Otte Emmiksøns“ Dorte Heyst, er det en Forveksling med Otte Emmiksøns tredje Hustru.

²⁾ Jakob Madsøns Visitatsbog, S. 257 under Aaret 1588.

³⁾ Visitatsbogen S. 258.

⁴⁾ Se om ham O. Nielsen: Skodborg og Vandfuld Herreder, S. 130; smlgn. ogsaa Beckers Kvartalskr. Orion I, S. 180—1.

⁵⁾ Den 23. Februar 1594; Fyenske Tegn.

⁶⁾ I Slægtbogen.

paa Stensgaard og en Tjenestekarl („Dreng“) ind i Otte Emmiksons Soveværelse — efter Traditionen Stuen til højre for Forstuen, — og Kokken tilføjede da den sovende Mand tre Hug i Panden med en Økse, tog nogle Penge og to Sølvskeer og rømte. Senere blev han grebet og stejlet paa Salling Herredsting, medens Tjenestekarlen undkom. Otte Emmikson levede til den næste Dags Aften; den 8. August blev han begravet i Svaninge Kirke af Biskoppen i Fyen Jakob Madsøn; det hedder sig, at han gaar igen paa Gaarden. Bag Morderne stod Fru Dorte; hun havde købt dem til deres Gerning¹⁾.

Hvordan det er gaaet Dorte Hesten efter denne Dag, forlyder der intet om; nogen Retsforfølgning imod hende synes ikke at være blevet iværksat; hun er sandsynligvis snart efter død, vistnok som et af de allersidste Medlemmer af Slægten Hesten. Ogsaa Slægten Emmikson stod dengang paa Gravens Rand; med Otte Emmikson til Stensgaard døde dens næstsidste mandlige Medlem; hans Fætter Ottes Søn Movrids Emmikson til Jershave var dengang ugift; 7 Aar efter indgik han vel Ægteskab, men der fødtes ingen Børn i dette. I Aaret 1607, 13 Aar efter den uhyggelige Begivenhed paa Stensgaard, lagdes Slægtens sidste Mand i Graven; Enken gik fra Arv og Gæld efter ham.

— Hermed ender Historien om Otte Emmikson den onde til Stensgaard og hans Slægt. Det er ikke let at skifte Vind og Sol lige, naar der ligger 3 Aarhundreder mellem da og nu, tilmed naar de Efterretninger, der er naaet ned til os, er sparsomme og brudstykkeagtige. Ud af de spredte Enkeltheder vokser der imidlertid et Helhedsbillede frem, ganske vist hverken

¹⁾ Ejler Brokkenbus i Fyenske Saml. VI, S. 408—409; Jakob Madsøns Visitsbog S. 258; Lisbet Bryskes Slægtetog; velvillig Meddelelse fra Pastor Johansen i Svaninge. Blandt de talrige moderne Fremstillinger af Begivenheden udmærker Meidells i Billeættens Historie II, I, S. 498 sig ved sin Skødesløshed og Fejlagthighed; det hedder: „Han var 2 (!) Gange gift og begge Gange med tyske Damer; den sidste var Anders Ranzaus Enke Fru Doritte Heyst, som han ægtede den 6. Sept. 1593, men knapt et Aar derefter, den 9. (!) Juli 1594 blev han sovende dræbt med en Øksehammer af sin Kok og hans (!!) Dreng.“

skarpt i Konturerne eller udpræget i Farverne, men dog i det hele ret tydeligt; og vi har Grund til at tro, at det er et korrekt Billede af Manden paa Stensgaard.

Fremmede Adelsslægter i Danmark.

VI. Kalckreuth.

Ved **O. E. A. Schøller.**

Familien Kalckreuth eller Kalckreutz hører hjemme i Schlesien, hvorfra den har udbredt sig til Preussen; den fører i sit Vaaben to krydsvis lagte Kalkskovle i et af Sølv og Sort delt Felt, paa Hjelmen en guld kronet Jomfru, klædt i Feltets Farver, holdende to opadvendte Kalkskovle¹⁾. Til denne Slægt hørte:

Georg Kalckreuth, f. i Mark Brandenburg 1658; efter at have staaet i keiserlig Tjeneste 1 Aar, i brandenburgsk 8 Aar og i polsk 1 Aar traadte han 1683 i dansk Tjeneste²⁾ og var 1687 Lieutenant i Aderkas's Dragonregiment, 1688 Premierlieut. i Hestgarden, i hvilken han blev Ritmester ²²/₉ 1691; ²¹/₁₁ 1699 udnævntes han til Oberstlieutenant i holst. gev. Rytter Regt. i Braband. 1702 blev han paa Grund af nogle Underslæb ved hans Escadron dømt til Kassation, men benaadet; under denne Sag var der opstaaet Fjendskab mellem ham og hans Lieutenant Johan Andrée, der gjensidig havde kastet Skylden paa hinanden, og under et Ordskifte kort inden Regimentets Opbrud fra dets Vinterkvarter i Ranten i Mai s. A. havde Kalckreuth pryglet Lieutenanten. Da denne imidlertid ikke klagede, havde den Høistkommanderende, Hertug Carl af Würtemberg, ikke hørt noget derom, før Kalckreuth havde faaet nogle Dages Orlov til Nimwegen. Saasnart det imidlertid kom til Hertugens Kundskab, og han havde hørt, at de havde givet hinanden deres Æresord

¹⁾ Jvf. Lexicon over adelige Familier I, 275.

²⁾ Mynsterrulle for Garden 1693.